

SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS RAIDOS RUSIJOJE IR LIETUVOJE ISTORINIAI ASPEKTAI

Irena Leliūgienė

Kauno technologijos universitetas, Kaunas, Lietuva

SANTRAUKA

Straipsnyje analizuojamos socialinės pedagogikos mokslo ir praktikos raidos problemos posovietinėje visuomenėje, nagrinėjama, kaip vyksta diskursas dėl socialinės pedagogikos objekto, dalyko, misijos šiuolaikinėje iš totalitarizmo išsivadavusioje Rusijoje ir Lietuvoje. Taip pat atskleidžiama žinių apie informacinės visuomenės poveikį socialinės pedagogikos virsmui socialine edukologija, kuri sukuria teorinius pagrindus žmogui tobulėti, prevencinei perspektyvai numatyti ir realizuoti, kartu įvertina socialinio ekonominio gyvenimo, mokslo ir technikos, o ypač informacinių technologijų pkyčius.

Raktažodžiai: socialinė pedagogika, socialinis darbas, socialinė edukologija, socialinis ugdymas

Įvadas

Pastarąjį dešimtmetį suaktyvėjusiems socialinės pedagogikos istorinės raidos tyrimams impulsą davė SSSR žlugimas, posovietinėse šalyse prasidėję ir tebevykstantys demokratizacijos vyksmai, naujas požiūris į individo socialinį ugdymą, socialinio įgalinimo problemas.

Posovietinių šalių edukologijos mokslininkai, universitetuose rengdami socialinių profesijų darbuotojus ir atlikdami tyrimus, stengiasi išguiti iš socialinės pedagogikos mokslo per 50, o Rusijoje per 70 sovietinio režimo metų gyvavusią komunistinę ideologiją ir rasti tvirtą metodologinį pamatą tolesniems tyrimams. Todėl būtų neteisinga, jeigu socialinės pedagogikos raidą posovietinėje visuomenėje analizuotume neatsižvelgdami į tarpukario laikotarpį.

Socialinės pedagogikos mokslo ir praktikos ištakų buvusioje SSSR tyrėjai randa XX a. 2–3-iajį dešimtmetį. Ypač išsamiai šį laikotarpį aptarė rusų mokslininkai Bočarova (1994), Mudrikas (1997), Galaguzova (2000). Pasak šių autorių, 3-iojo dešimtmečio Rusijos socialinės pedagogikos metodologinį pagrindą sudarė mokyklos ir socialinės aplinkos sąveika, teorinės socialinio ugdymo prielaidos, vaiko socialinio pedagoginio tyrimo metodika, šeimos ir artimiausios aplinkos pedago-

gika, neraštingumo likvidavimas, vaikų nepriežiūros ir nepilnamečių nusikalstamumo prevencija.

Fradkinas (1995), tyręs XX a. 3–4-ojo dešimtmečio socialinį pedagoginį sąjūdį, pažymi, kad daugelis to meto Rusijos mokslininkų pedagogų ir praktikų – Kalašnikovas, Krupenina, Krupskaja, Šackij, Šulginas – vaiko raidos ištakas siejo su socialinėmis-kultūrinėmis visuomenės gyvenimo sąlygomis. Įžymus rusų mokslininkas, pedagogas Šackij (1980) daug nuveikė plėtodamas ir propaguodamas socialinės pedagogikos idėjas. Jis pirmasis socialinės pedagogikos tyrimo dalyku laikė aplinkos įtaką vaiko socializacijai ir išskėlė idėją, kad mokykla – auklėjimo židinys socialinėje aplinkoje. Pasak Šackajos ir Skatkinio (1980), Šackio parengtas mokyklos modelis numatė aktyvų vaiko įtraukimą į visuomeninių santykių sistemą. Svarbūs Rusijos socialinės pedagogikos istorijai ir Jordansko darbai, analizuojantys socialinės aplinkos poveikį vaiko socialiniam ugdymui. Ypač didelį dėmesį šis mokslininkas skyrė pedagogo socialiniam vaidmeniui. XX a. 3–4-ojo dešimtmečio pedagogui tyrėjui Šulginui (1924) priskiriami nuopelnai už tai, jog jis nagrinėjo labai aktualią ir skaudžią pedagogikai problemą – stichinių ir organizuotų poveikių vaiko socializacijai sąveiką.

Daugelis kultūrinio, edukacinio ugdomojo darbo su suaugusiaisiais formų ir metodų, sukurtų 3–4-ąjį dešimtmetį, neprarado aktualumo ir posovietinėje Rusijos socialinėje pedagogikoje. Stalinizmo laikotarpis buvo pats niūriausias socialinės pedagogikos mokslui ir praktikai Sovietų Sąjungoje. Kam gi socialinė pedagogika, jeigu 4-ąjį dešimtmetį tuometinė SSSR valdžia laikėsi nuostatos, jog nėra socialinių problemų šalyje – „visi sotūs, laimingi“.

8-asis ir 9-asis dešimtmečiai buvo labai reikšmingi tuometiniam pedagogikos mokslui Sovietų Sąjungoje. Nuoskkliai domimasi socialinės aplinkos kaip svarbiausiais asmenybės auklėjimo, švietimo, lavinimo, raidos, socialinės apsaugos veiksniais. Socialinės pedagogikos mokslinio pažinimo objektu tampa asmenybė, sociumas (socialinė aplinka). Šis laikotarpis turėjo daug įtakos atgaivinant socialinės pedagogikos idėjas Lietuvoje.

Socialinės pedagogikos atgaivintojai Lietuvoje buvo Vaitkevičius, Bitinas, Jovaiša ir kiti pedagogikos mokslininkai.

Socialinės pedagogikos renesansas Lietuvoje 9-ąjį dešimtmetį prasidėjo ne plyname lauke. Lietuvos pedagogika, socialinio ugdymo praktika ir teorija turi tvirtas šaknis. Šiuos klausimus ir teoriškai, ir praktiškai tyrė daugelis Lietuvos švietėjų – Daukantas, Šliūpas, Šernas, Geniušas ir kiti. Ypač dideli nuopelnai kuriant socialinio ugdymo teoriją priskiriami Lietuvos pedagogikos mokslo klasikui Šalkauskiui (1992). Tarpukario Lietuvoje, būdamas Kauno universiteto profesoriumi, vėliau rektoriumi, Šalkauskis pasisakė už asmens integravimą į visuomenę lygiateisiais pagrindais. Jis siūlė visą pedagogikos mokslų sistemą remti socialine teorija, vadinama *socialine pedagogika*. Šalkauskio mintys apie žmogaus bei visuomenės santykius ir jų sąveiką, apie visuomeninį auklėjimą ir žmogaus integravimą į visuomenę neprarado aktualumo ir šiandien.

Tarpukario Lietuvoje socialinės pedagogikos idėjos rado platų atgarsį profesoriaus Vabalas-Gudaičio (1983) darbuose. Remiantis šio mokslininko darbais, galima teigti, kad ugdymas mokykloje nėra uždaras, izoliuotas nuo socialinės aplinkos. Jis vyksta už mokyklos sienų – visuomenėje. Čia bendrauja visi visuomenės nariai – suaugusieji ir vaikai, jie tiesiogiai ar netiesiogiai veikia vieni kitus (Vabalas-Gudaitis, 1983, p. 106).

Įžymus Lietuvos pedagogikos mokslininkas Laužikas (1933) socialinę aplinką suprato kaip sudėtingą sistemą, kuri daro didžiulę įtaką žmogui, o žmogaus ir aplinkos santykius jis aiškina kaip veikiamojo ir veikėjo transformaciją.

Tarpukario Rusijos ir Lietuvos socialinės pedagogikos tyrėjų mintys kursto nagrinėti tokias mokslines problemas: ar posovietinio laikotarpio socialinės pedagogikos tyrėjai kitaip suvokia šios pedagogikos krypties objektą, dalyką, funkcijas ir uždavinius; ar vykstant integracijai, globalizacijai, veikiant rinkos ekonomikos dėsniams, kuriantis informacinėms technologijoms socialinės pedagogikos misija ir uždaviniai pakito, ar liko tie patys?

Tyrimo tikslas – atskleisti socialinės pedagogikos raidos Rusijoje ir Lietuvoje istorinius aspektus.

Uždaviniai:

1. Atskleisti socialinės pedagogikos ir socialinio darbo santykio problemas Rusijos mokslininkų darbuose.

2. Išryškinti šiuolaikinės socialinės pedagogikos funkcijas, dalyką, objektą.

3. Atskleisti socialinės pedagogikos svarbą ir šiuolaikinę misiją individo socializacijai.

4. Įvardyti sudedamąsias šiuolaikinės socialinės pedagogikos dalis.

5. Aptarti socialinės pedagogikos raidą permainų veikiamoje posovietinėje Lietuvos visuomenėje.

Tyrimo metodas – mokslinės literatūros analizė.

1. Rusijos mokslininkų požiūris į šiuolaikinę socialinę pedagogiką

Žlugus Sovietų Sąjungai, socialinės pedagogikos srityje ypač reiškėsi Rusijos švietimo akademijos padalinuose, šalies universitetuose dirbantys mokslininkai Bočarova, Firsovas, Galaguzova, Vulfovai, Mudrikas ir kt. Subūrę laikinus tarpregioninius mokslinius kolektyvus, jie tyrė socialinės pedagogikos ištakas šalyje ir užsienyje, sukūrė socialinės pedagogikos kaip universitetų studijų dalyko bei mokslinės veiklos pamatą posovietinėse šalyse. Ypač plati diskusija pastarąjį dešimtmetį vyko dėl socialinės pedagogikos ir socialinio darbo santykio.

Pasak Firsovo (1996), istoriškai taip susiklostė, kad socialinis darbas yra ne tik pagalbos individui suteikimas, bet ir edukacinė veikla, padedanti įvairiems gyventojų sluoksniams išugdyti socialiai reikšmingus stereotipus. Toks problemos pateikimas leidžia daryti prielaidą, jog **socialinis darbas nėra tik socialinė pedagogika: socialinis darbas kartu yra ir socialinė pedagogika** (Firsov, 1996). Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, jog šis apibrėžimas panašus į mokslinių terminų žaismą.

Tačiau diskusija dėl socialinės pedagogikos ir socialinio darbo paskirties yra nuolatinių nūdienos mokslininkų sambūrių – konferencijų, seminarų – objektas.

Pirmas teiginys numato socialinio darbo ne tik kaip visuomeninės praktikos, bet ir kaip žinių srities savarankišką kelią. Tvirtinimas, kad socialinis darbas neprilygsta socialinei pedagogikai, atskleidžia ir kitą prasmę: egzistuoja tokios sisteminės ir kokybinės charakteristikos, kurios leidžia identifikuoti socialinę pedagogiką kaip savarankišką vyksmą, turintį savo fenomenologinę eilę. Šio vyksmo savitumas glūdi žmogaus egzistencijos realiame pasaulyje apmąstymuose ir socialinių-kultūrinių santykių sistemoje.

Subjektas požiūriu į pasaulį aspektu panašus ne „į prašantį, ko nors norintį“, bet į *homo educandus* – besimokantį žmogų. Taigi subjektas identifikuoja ne tik kitą būties, bet ir kitą istorinio-kultūrinio vyksmo, kurį būtų galima įvardyti kaip *educare* (lavintis, šviestis, mokyti), tęstinumą. Tačiau mokymas ir lavinimas suvokiamas kaip vyksmas socialinėse institucijose, kuriose socialinės normos, vertybės, santykiai yra kaip visuomenės reikalavimai ir uždaviniai, keliami asmenybei. Šiuo aspektu žinių apie žmogų supantį pasaulį ir visuomenę perėmimas tiesiogiai susijęs su individo reakcija į savo paties socialiai prasmingą elgesį.

Tik atlikęs tokią savirefleksiją, subjektas ugdo si pačius būtiniausius įgūdžius ir gebėjimus, reikalingus jo socialiniam funkcionavimui. Pagrindinė šio funkcionavimo dominantė, pasak Firsovo (1996), yra socialinis ugdymas, grindžiamas mokymosi per visą gyvenimą koncepcija. Socialinio auklėjimo vaidmuo, kai subjektas pažįsta save kaip *homo educandus*, turi savitas institucines formas. Kiekviena iš jų atskleidžia savo ribas, savo sąveikos sistemą, savitą socialiai būtino elgesio turinio komponentą. Tokios institucijos yra šeima, visuomenė, kultūra. Šiose srityse lavinamas žmogus atlieka socialinių, proto, kultūrologinių ryšių lygio savianalizę.

Šių dienų pedagogikos teoretikų paieškos iš esmės sutelktos į tris pagrindines kryptis:

- pirma kryptis įprasmina sistemos *socialinė pedagogika–socialinis auklėjimas* egzistavimą, moralinio ir normatyvinio socialinio elgesio skiepijimo aspektus, kurie yra daugeliu atvejų adekvatūs katalikiškajam socialiniam mokymui;

- antra kryptis socialinį auklėjimą analizuoja kaip praktiką, o socialinę pedagogiką – kaip teoriją. Remiantis šiuo požiūriu, galima išskirti dvi kryptis:

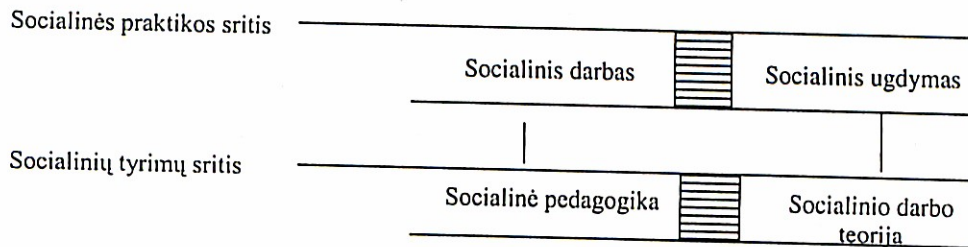
kritinę racionalistinę ir kritinę emancipacinę. Šių dviejų krypčių skirtumai, pasak Firsovo (1996), yra tokie: pirmuoju atveju akcentuojama orientacija į autoritetą, paklusnumą, identifikavimąsi su visuomenėje egzistuojančiomis normomis; antruoju atveju – socializacijos vyksme išvelgiama pagalbos individui integruotis visuomenėje siekis, kartu stengiamasi apsaugoti žmogų nuo fatališkos priklausomybės socialinei aplinkai;

- trečiai kryptiai būdinga tai, kad socialinės pedagogikos neišskiria kaip atskiro dalyko, o laiko ją istoriškai nulemta samprata, kuri turėjo išlikti įprasminus (apmąsčius) atskirus pedagoginius fenomenus.

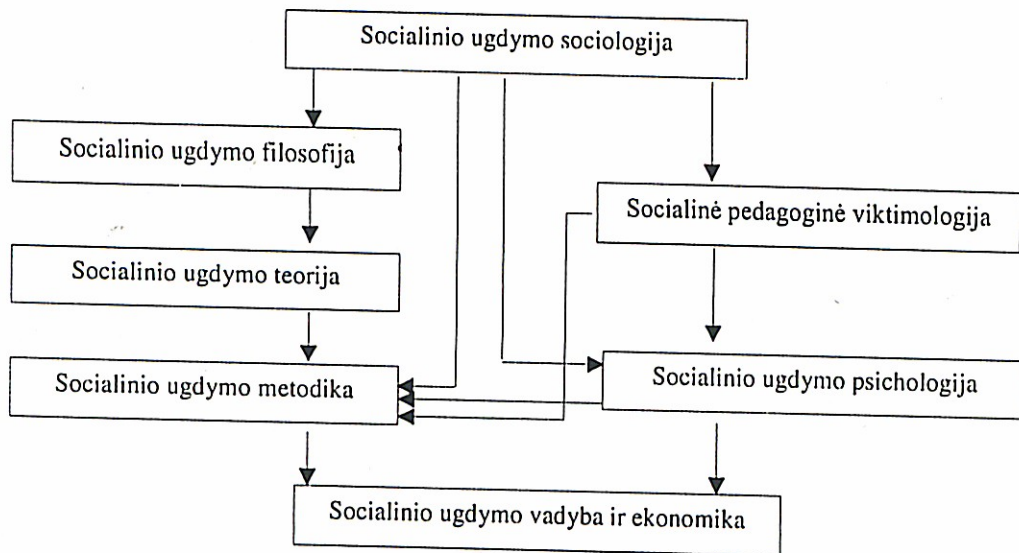
Apibendrinant Firsovo (1996) mintis, galima teigti, jog socialinė pedagogika turi sisteminių bruožų ir savitumų, savo socialinio-kultūrinio vyksmo istoriją, autoritetus. Tačiau vykstant fluktacijai šios dvi kryptys – socialinis darbas ir socialinė pedagogika – praktinėje veikloje randa bendrų sąlyčio taškų ir susipynimo vietų (mazgų), todėl šių dienų rusų pedagogai mokslininkai pastebi vyksmų konvergenciją mokslinio pažinimo srityje.

Didelį susidomėjimą posovietinėje Rusijos pedagogikos mokslininkų bendruomenėje sukėlė įžymaus rusų mokslininko Mudriko darbai socialinės pedagogikos srityje. Į socialinės pedagogikos renesansą posovietinėje visuomenėje Mudrikas (1997) žvelgia istoriniu aspektu, teigdamas, kad XX a. 3-iajį dešimtmetį rusų pedagogo Šackio iniciatyva buvo plėtojama mokyklos ryšio su gyvenimu ir socialine aplinka idėja. Vėliau ji tapo socialinės pedagogikos teorijos pagrindu ir posovietinėje Rusijoje. Autorius pastebi, jog socialinės pedagogikos problematikos tyrimai buvo atliekami ir 5-ąjį, ir 7-ąjį dešimtmetį. Tai siejama su eiline auklėjimo sistemų krize to meto sovietinėje visuomenėje. SSSR šį susidomėjimą lėmė įvairių darbo su vaikais gyvenamojoje vietoje veiklos rūšių atsiradimas, klubų prie namų valdybų steigimas, būdingų šiai veiklai metodinių rekomendacijų rengimas (Bočarova, Plotkin, 1988). Kiek vėliau, 8-ąjį dešimtmetį pedagogikos mokslininkas Semionovas (1986) ir jo kolegos, lygia greta su jaunimo gyvenamųjų ir socialinių pedagoginių kompleksų mokslinė analize, pradeda būtent socialinės pedagogikos srities tyrimus tuometinėje Sovietų Sąjungoje, iš naujo apibrėžia socialinės pedagogikos sampratą, numato tyrimų kryptį.

Mudrikas (1997), kaip ir Firsovas (1996), patvirtina nuostatą, jog socialinė pedagogika ir socialinis darbas tarpusavyje glaudžiai susiję (žr. 1 pav.).



1 pav. Socialinės praktikos sritis (Мудрик, 1997)



2 pav. Socialinės pedagogikos struktūra (Мудрик, 1997)

Pasak Mudriko, pedagogus galima laikyti socialiniais darbuotojais, tačiau dar ne visi socialiniai darbuotojai yra pedagogai, pvz., patronažo medicinos seserys, slaugančios senelius. Autoriaus nuomone, idealiu atveju visos socialinių darbuotojų kategorijos turėtų įgyti tam tikrų socialinių pedagoginių žinių. Socialinės pedagogikos problemų atskleidimas padėtų socialinio darbo plėtrai, jo tapimui labai profesionalia socialine pedagogine veikla, padedančia integruoti ugdomąsias visuomenės jėgas, kelti žmonių kultūros lygį.

Mudrikas (1997), cituodamas Semionovą, teigia, kad socialinė pedagogika yra mokslas apie auklėjimąjį socialinės aplinkos poveikį. Socialinė pedagogika yra pedagogikos mokslo šaka, tirianti socialinį auklėjimą kaip socialinį institutą (tai jos objektas) – visų amžiaus grupių ir socialinių kategorijų žmonių, vykdomą ir specialiai tam sukurtose organizacijose, kuriose auklėjimas nėra pagrindinė funkcija (pvz., įmonėse, kariuomenėje). Šis, Mudriko (1997) pasiūlytas, požiūris padeda išskirti socialinės pedagogikos dalyką – ugdomųjų visuomenės galių aktualizavimo, visuomenės galimybių, valstybinių ir privačiųjų organizacijų integracijos būdus, sukuriant pozityvios žmogaus savirealizacijos sąlygas.

Pedagogikos kaip integralių žinių srities supratimas paskatino Mudriką sudaryti socialinės pedagogikos struktūrą, pavaizduotą 2 pav.

Mudriko manymu, prieš pradėdant tirti ugdomąsias visuomenės galias, būtina susidaryti pačios visuomenės kaip žmogų ugdančios aplinkos vaizdą. Todėl viena socialinės pedagogikos dalimi laikoma socialinio ugdymo sociologija, tirianti žmogaus socializacijos veiksnius, ugdymą kaip socialinį institutą. Antra socialinės pedagogikos dalis yra socialinė pedagoginė viktimologija, tirianti tą žmonių kategoriją, kuri jau tapo arba gali tapti nepalankių socializacijos sąlygų auka, todėl čia apibrėžiamos socialinės pedagoginės pagalbos tokiems žmonėms kryptys.

Būdų visuomenės integruotoms ugdymo galioms numatymas gali būti sėkmingas tada, jeigu socialinė pedagogika pateiks fundamentalių klausimų ir pasiūlys atsakymų variantų į šiuos klausimus:

- Kas yra auklėjimas (ugdymas) šiuolaikinėje visuomenėje?
- Koks yra auklėjimo santykis su socializacija ir žmogaus ugdymu per visą gyvenimą?
- Kokie auklėjimo principai susiformavo istoriniame visuomenės raidos vyksme?

• *Kaip šių dienų visuomenė supranta auklėjimo (ugdymo) tikslus ir uždavinius?*

Šiuos klausimus nagrinėja specialus socialinės pedagogikos skyrius – socialinio auklėjimo filosofija.

Remiantis pirmomis trimis nuostatomis, galima teigti, kad socialinė pedagogika sukuria socialinio auklėjimo teoriją, kuri aprašo, paaiškina ir prognozuoja socialinio auklėjimo kaip instituto funkcionavimą, tiria, kas yra tie individualūs ir grupiniai socialinio auklėjimo subjektai, kaip jie tarpusavyje sąveikauja.

Ypatinga socialinės pedagogikos dalimi Mudrikas (1997) laiko socialinio auklėjimo psichologiją, kuri, remdamasi informacija apie asmenybės socializacijos ypatumus įvairiais amžiaus tarpsniais, išryškina psichologinius mechanizmus ir socialinio auklėjimo subjektų sąveikos efektyvumo sąlygas. Koku būdu realizuojama ugdymų visuomenės galių integracija, kaip organizuojama individualių, grupinių ir socialinių socialinio ugdymo subjektų sąveika, aptaria socialinio auklėjimo metodika. Mokslininkas daug dėmesio skiria dar vienai socialinės pedagogikos sričiai – socialinio auklėjimo ekonomikai ir vadybai. Šiuo požiūriu, viena vertus, tiriama visuomenės socialinės-ekonominės raidos poreikiai, kita vertus – visuomenės ekonominiai ištekčiai, kurie gali būti naudojami organizuojant socialinį auklėjimą.

Mudrikas (1997) išryškina šias socialinės pedagogikos funkcijas: 1) teorinę-pažintinę, 2) taikomąją, 3) humanistinę.

Socialinė pedagogika kaip mokymo dalykas laiko savo uždaviniu pateikti mokslinį socialinės pedagoginės tikrovės vaizdą tiems, kurie dirba su žmonėmis kaip socialiniai pedagogai ar mokytojai.

Prie socialinės pedagogikos plėtotės posovietinėje Rusijoje daug prisidėjo Vulfovas (1993). Autorius socialinę pedagogiką nagrinėja asmenybės ugdymo kontekste. Pasak Vulfovo (1993), socialinė pedagogika – tai objektyvus asmenybės ugdymo vyksmo veiksnys, realiai egzistuojantis per asmenybės ryšius, tarpusavio santykius su visuomene, su atskira artimiausia socialine aplinka (sociumu ir mikrosociumu). Socialine pedagogika kaip sistema Vulfovas (1993) vadina kryptingą, dinamišką įvairių elementų vienvė, jų vidinius ir išorinius ryšius.

Socialinė pedagogika, išsaugodama aktyvų ryšį su kitais asmenybės ugdymo veiksniais, savo turiniu, tikslais ir struktūra daug kuo skiriasi nuo jų ir sudaro ypatingą ugdymo erdvę. Socialinės pedagogikos tikrieji tikslai ir turinys neapsiriboja vaiko

amžiumi, bet apėmia visų amžiaus grupių žmones. Kita vertus, tie tikslai apima, Vygodskio nuomone, ir „socialinę raidos situaciją“, konkrečias asmenybės ugdymo sąlygas – jos labiau objektyvizuotos nei kryptingas ugdymo vyksmas, orientuotas į konkretų subjektą.

Vulfovas (1993) daug reikšmės suteikia socialinio pedagoginio eksperimento „Mokykla – mikro-rajonas“ tyrimų bazėje Bočarovos sukurtai socialinės pedagogikos koncepcijai.

Būdamą demokratiškos ir labai humaniškos prigimties, ši koncepcija 1989–1992 m. padėjo išryškinti, atskleisti ir praturtinti kiekvieno žmogaus individualių galimybių per visą asmenybės raidą – nuo gimimo iki mirties. Socialinės pedagogikos kaip sistemos integruojamojo vaidmens sėkmė priklauso nuo to, kiek atsižvelgiama į asmenybės padėties tam tikroje socialinėje aplinkoje sudėtingumą.

Svarbu suvokti, kaip aktyviai panaudojami intelektualiniai, fiziniai, dvasiniai ir emociniai gebėjimai visapusiškai harmoningai tobulinant asmenybę. Šiuo atveju lemiamą vaidmenį, kaip teigia Vulfovas, vaidina auklėjimas, kryptingai skatinantis asmenybės raidą, visą jos individualiųjų savybių įvairovę. Svarbiausia socialinės pedagogikos problema yra srities, kuriai ji galėtų daryti įtaką, nustatymas. Tai – kiekybinė socialinės aplinkos aprėptis. Ja gali būti tauta, regiono gyventojai, pagaliau žmonės, gyvenantys konkrečiam mikrorajone. Jai priklauso socialinės pedagogikos technologijos ir turinys.

Rusų mokslininkas Basovas (1993), aptardamas socialinę pedagogiką kaip mokslą, mokymo dalyką ir praktinę pedagoginę veiklą, pastebi, jog ji kelia jaunajai kartai įvairių lygių socializacijos uždavinius. Vis dėlto socialinė pedagogika – ne tik asmenybės adaptacijos prie socialinės aplinkos sąlygos, bet ir paties individo dalyvavimas kuriant, tobulinant tą aplinką, podraug sprendžiant pedagogines problemas. Basovas (1993) išskiria du tarpusavyje susijusius momentus: 1) asmenybės socializaciją ir resocializaciją, 2) aplinkos pedagogizaciją. Galima daryti prielaidą, kad socialinė pedagogika šiuo atveju orientuota į neigiamo aplinkos poveikio kompensaciją per alternatyvias socialinio ugdymo institucijas.

Bene išsamiausiai socialinės pedagogikos vaidmenį šių dienų posovietinėje visuomenėje išnagrinėjo Arnoldovas (1999). Pasak autoriaus, **socialinės pedagogikos misija** yra atvesti žmogų, nuklydusį toli nuo realybės, į harmoningą savižiną, sutarimą su pačiu savimi, mokyti atsilaikyti prieš gyvenimo nęgandas, spręsti iškilusias problemas, pasitelkiant į pagalbą šiuolaikišką mastymą ir naujas

informacines technologijas. Socialinė pedagogika – tai savarankiška mokslo žinių sritis, apimanti socialinius ir humanitarinius mokslus, tirianti individo kaip socialinio subjekto ugdymą, jo apsaugą nuo įvairių socialinių išpuolių.

Kaip vieną iš socialinės pedagogikos funkcijų, Arnoldovas (1999) išskiria jos **įtaką kultūrai**. Tai yra viena iš sričių, padedančių žmogui atrasti save kultūros kontekste. Socialinę pedagogiką galima įvardyti kaip XXI amžiaus viltį, nes ji padeda individui suprasti besikeičiantį socialinį pasaulį. Socialinės pedagogikos paskirtis – **socialinis žmogaus ugdymas**, pasireiškiantis mokymu socialiai mąstyti, kad individas galėtų integruotis į bendrą savo veiklos strategiją.

Šiuolaikinėje visuomenėje socialinė pedagogika taikoma ten, kur ryški skirtingų žmonių grupių veikla ir santykiai. Ši stebėjimo sritis padeda analizuoti dvasinį gyvenimą ir nustatyti savitarpio supratimo ribas. Praktiškai tai padeda individui orientuotis socialinės plėtros kultūros kontekste. Galima teigti, kad kaip tik čia ir pasireiškia socialinės pedagogikos specifiškumas, jos svarba ir poveikis šių dienų žmogui formuluojant prioritetinius dvasinių ir geranoriškų tarpusavio santykių principus. Socialinės pedagogikos veiklos motyvas – **socialinė pagalba žmogui**.

Nūdienos visuomenėje jaunam žmogui itin sunku numatyti savo ateities perspektyvą, o tai dažnai sukelia socialinį pasyvumą. Socialinė pedagogika tokiam žmogui padeda įsilieti į visuomenę kaip į atvirą sistemą, ir toliau aktyviai veikti nuolat kintančioje aplinkoje. Socialinės pedagogikos žinios leidžia individui suvokti savo vertę, t. y. **atlieka asmenybės dvasios tobulinimo funkciją**, ir padeda rasti savo vietą bet kurioje socialinėje aplinkoje.

XX amžius įtikino, kad žmogus šiuolaikinėje epochoje turi būti svarbiausias socialinės pažangos veiksnys. Jam turi būti sudarytos kuo geresnės sąlygos saugiai gyventi. Žmogus, pasak Arnoldovo (1999), yra didelė, verta nuostabos mįslė, kurią įminti nebus įmanoma, jei į jo vidų bus skverbiamasi be atidos ir meilės. Nei religija, nei filosofija, nei kuris kitas mokslas niekada negalės išmatuoti žmogaus intelekto gelmių. Taigi socialinės pedagogikos mokslas apima asmenybės parengimą pažinti savo socialinį statusą, atrasti vietą bendrųjų ir asmeninių santykių sistemoje, teisingai suvokti savo teises ir privalumus socialinėje aplinkoje. Visa tai pasiekti galima tik supratęs individualybę, labai dažnai nepasiduodančią įtakai. Tai ir yra socialinės pedagogikos leitmotyvas.

Vienas iš svarbiausių socialinės pedagogikos uždavinių yra išsiaiškinti žmogaus socialinę padėtį jį supančiame pasaulyje, pasaulio atvirumo individui galimybes.

Socialinės pedagogikos specifiškumas besikeičiančioje visuomenėje grindžiamas tuo, kad ji stengiasi parodyti asmenybės, išsiskiriančios iš visuomenės, suprantančios ir keičiančios pasaulį, galimybių išteklius. Jos paskirtis – rūpintis žmogaus gerove, kuri priklauso ne tik nuo ekonomikos plėtros šalyje, bet ir nuo visuomeninių, taip pat ne pelno siekiančių organizacijų, padedančių žmonėms spręsti problemas, susijusias su jų reikmių tenkinimu. Tai gali būti socialinės, ekonominės problemos, taip pat kliūtys siekiant išsilavinimo ar visavertės sveikatos apsaugos.

Be dvasios vertybių žmogus yra nevisavertis ir suvaržytas, jis negeba tikslingai veikti. Taigi socialinės pedagogikos akiratyje yra individo dvasinis pasaulis, sielos plėtotė ir turtinimas. Individo pokyčių stebėjimas šioje srityje yra socialinės pedagogikos pagrindas, nes asmens dvasinis pasaulis, charakteris nepaliaujamai kinta, aprėpdamas ir žmogiškąjį ekscentriškumą, socialinio gyvenimo nesklaidumus.

Šiuolaikinė socialinė pedagogika turi padėti žmogui tapti asmenybe ir valdyti savo socialinį gyvenimą. Žinoma, tai įmanoma tik tada, jeigu žmogus taps save ugdančia būtybe. *Sukurk pats save* – tai vienas iš socialinės pedagogikos motyvų.

Šių dienų visuomenės individo intelektą apibūdina jo kultūrinės žinios ir supančio pasaulio pažinimas. Čia pasireiškia **socialinės pedagogikos kultūrinė funkcija**, įgyvendinama per įvairių institucijų veiklą. Socialinė politika yra organiškai susijusi su kultūros politika, nes šiuolaikinės visuomenės kultūros politikos bruožai atsispindi socialiniame gyvenime. Kultūros politika yra sudedamoji visuomeninės ir valstybinės politikos dalis.

Šiandien vienas iš svarbiausių socialinės pedagogikos uždavinių yra **išugdyti visaverčio žmonių socialinio bendravimo įgūdžius**. Žmogiškieji santykiai – aukščiausia visuomenės vertybė, suartinanti žmones.

Šiuolaikinei visuomenei būtina keisti asmenines orientacijas. **Asmenybės prioritetas – svarbiausias civilizuotos visuomenės principas. Asmenybės dvasinė plėtra – privaloma, būtina tautos egzistavimo sąlyga.**

Paskutiniaisiais XX a. metais Rusijos mokslininkė Galaguzova (2000) pratęsė diskusiją apie socialinės pedagogikos vietą ir reikšmę kitų pedagogikos

mokslų šakų sistemoje, pabrėždama, jog socialinė pedagogika Rusijoje, lygiai taip pat kaip ir Vakarų Europoje, turi senas tradicijas, tačiau ši mokslo šaka, kaip ir visa Rusijos visuomenė, nuėjo ilgą, sunkų, dramatišką, totalitarizmu ir partine diktatūra paženklinantį kelią. Būtent šie veiksniai ir nulemia sunkumus ir problemas socialinės pedagogikos kaip naujos profesionalios srities, aprėpiančios socialines ir pedagogines institucijas, tarnybas, jų vadybą, specialistų rengimo sistemą, socialinės pedagoginės veiklos mokslinę tyrimų bazę. Tokiais sunkumais Galaguzova laiko labdaringos veiklos, mielaširdinumo tradicijų prablėsimą, sovietiniais laikais įsišaknijusią žmonių sąmonėje orientaciją dirbti „bendram labui“, nepaisant atskiros žmogaus interesų. Šių socializmo laikų relikvų atsikratymas yra sudėtinga, bet labai reikalinga misija, nes socialinės pedagogikos ideologija reikalauja iš visuomenės vertinti vaiką kaip aukščiausią vertybę, atsakyti už jo likimą, gyvenimo prasmės suvokimą.

Rusijoje, pasak Galaguzovos (2000), susiduriama su daugeliu kitų problemų, neatsicjamų nuo šių dienų gyvenimo tikrovės. Tos tikrovės dinamiskumas, konfliktiskumas, neapibrėžtumas tampa priežastimi to, kad šių dienų visuomenėje nėra tokios gyventojų grupės, kuri jaustųsi socialiai saugi, aprūpinta. Ypač socialiai atskirtais, mažiausiai apsaugotais Rusijoje laikomi vaikai. Tai apsunkina specialistų, dirbančių vaikų socialinės ir teisių apsaugos srityje, veiklą, kita vertus, būtent ši aplinkybė lemia išskirtinį poreikį specialistų, gebančių profesionaliai įvertinti tokių vaikų problemas ir padėti jas spręsti.

Socialinis pedagogas artimiausią dešimtmetį taps masine, kaip gydytojo ar mokytojo, profesija, kadangi užkirsti kelią negatyviems socialiniams reiškiniams vaiko raidoje yra lengviau, negu įveikti socialinę epidemiją.

Socialinė pedagogika kaip mokslo sritis ir pagrindinis studijų dalykas rengiant socialinės srities specialistus Rusijoje gyvuoja vos dešimt metų. Vis dėlto negalima teigti, kad socialinės pedagogikos raida Rusijoje prasidėjo plyname lauke. Kaip teigia Galaguzova (2000), socialinės pedagogikos ištakų galima rasti įžymių Rusijos filosofų, psichologų ir pedagogų Berdejevo, Solovjovo, Vygotskio, Leontjevo, Ušinskio, Makarenkos ir kitų darbuose. Sugriuvus totalitariniam sovietiniam režimui, Rusijos švietimo akademija, pirmoji iš posovietinių šalių, parodė iniciatyvą atlikti drauge su buvusių SSSR respublikų mokslininkais tarpregioninį eksperimentą „Mokykla–mikrorajonas“ (1989–1992 m.), siekdama

perimti geriausias Vakarų ir Vidurio Europos tradicijas, sukauptą mokslinę patirtį, toliau plėtoti socialinę pedagogiką kaip mokslą, mokomąjį dalyką ir praktiką.

Per pastarąjį dešimtmetį (1990–2000 m.) Rusijoje pasirodė pakankamai daug teorinių ir metodinių socialinės pedagogikos darbų. Išskirtinis vaidmuo tenka Rusijos švietimo akademijos Socialinio darbo pedagogikos moksliniam tyrimo institutui (vadovė Bočarova). Šio instituto bazėje įsteigta vienintelė posovietinėse šalyse specializuota mokslo taryba disertacijoms pedagogikos tematika ginti.

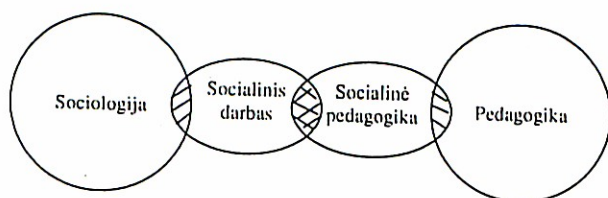
Pasak Galaguzovos (2000), kol kas aiškiai ir tiksliai neapibrėžtas socialinės pedagogikos tyrimo dalykas, diskusijų objektu tebelieka pagrindinės jos kategorijos. Socialinės pedagogikos kaip mokslo raidoje kyla daugiau ginčytinų klausimų, į kuriuos reikės atsakyti ateities mokslininkų kartoms.

Rusijos tyrėjų grupė socialinės pedagogikos objektą ir dalyką lygina su bendrąja pedagogika, iš kurios išsirutuliojo posovietinėje visuomenėje ši nauja mokslo šaka. Turint galvoje tai, kad pedagogikos pažinimo objektas yra vaikas, o tyrimo dalykas – vaiko auklėjimo ir lavinimo dėsningumai, socialinės pedagogikos pažinimo objektas taip pat yra vaikas, o tyrimo dalykas – vaiko socializacijos dėsningumai.

Galaguzova (2000), palyginusi socialinę pedagogiką su bendrąja, socialinės pedagogikos dalyką truputį susiaurino. Iš tokių sudėtingų, daugiabriaunių visuomenės sąlygomis socialinių reiškinų kaip auklėjimas ir bendrasis lavinimas išskiriami tik tie aspektai, kurie tiesiogiai susiję su vaiko socializacija. Podraug socialinės pedagogikos specialaus tyrimo dalyku laikytini tokie vyksmai ir reiškiniai, kuriuos tradiciškai tiria sociologija. Būtent šis mokslas, autorės nuomone, tiria visuomenę ir joje vykstančius socialinius santykius, turi tikslą išryškinti, kaip žmonės tarpusavyje sąveikauja, kodėl jie buriasi į tam tikras grupes, kaip atsiranda socialiniai ryšiai ir kitos socialinio gyvenimo problemos. Socialinė pedagogika pradeda spręsti šias problemas šiek tiek kitu, atliepiančiu jos mokslinius uždavinius, rakursu.

Taigi socialinė pedagogika iš esmės yra daugelio dalykų mokslinių tyrimų sritis. Ji gimsta iš bendrosios pedagogikos, naudojami jos turtingiausių istorinių palikimų, pedagogikos metodais ir būdais. Kita vertus, kadangi socializacijos kaip visuomenės ir visuomeninių santykių reiškinys tiria sociologija, socialinė pedagogika panaudoja ir kai kurias sociologijos teorijas, jų metodus ir būdus. Be to,

socialinė pedagogika kuria ir savas teorijas, metodus, priemones, būdus, technologijas. Galaguzovos (2000) sudaryta socialinės pedagogikos sąveikos su socialiniais mokslais schema matyti 3 pav.:



3 pav. Socialinės pedagogikos sąveika su kitais socialiniais mokslais (Галагузова, 2000)

Vis dėlto autorė pažymi, jog socialinė pedagogika pasisavina daug ką iš tokių mokslų kaip filosofija, psichologija, medicina ir kt.

Apibendrinant galima teigti, kad posovietinės Rusijos socialinės pedagogikos tyrėjai daug dėmesio skiria istorinei šio mokslo raidai, atskleidžia socialinės pedagogikos objekto, dalyko ir misijos svarbą šiuolaikinėje permainų veikiamoje Rusijos visuomenėje.

2. Socialinės pedagogikos raida atkūrus nepriklausomybę Lietuvoje

Socialinės pedagogikos kaip mokslo, akademinio (studijų) dalyko ir praktikos renesanso Lietuvoje židinys buvo persitvarkymo sąjūdis visoje Sovietų Sąjungoje. 1989 m. SSSR pedagogikos mokslo akademija drauge su SSSR švietimo ministerija pritarė laikino mokslinio kolektyvo „Mokykla – mikrorajonas“ sudarymui, siekiant atgaivinti užmirštas socialinės pedagogikos idėjas, sukurti moksleivių socialinio ugdymo koncepciją ir ją įgyvendinti, įsteigti socialinius pedagoginius centrus mikrorajonuose, kaimuose, socialinių pedagogų institucijas bendrojo lavinimo mokyklose, globos namuose, vaikų laisvalaikio centruose.

1989–1992 m. moksliniame eksperimente „Mokykla – mikrorajonas“, Lietuvos švietimo ir mokslo ministerijai pritarus, drauge su Rusijos švietimo akademijos mokslininkais dalyvavo ir dvi Lietuvos vidurinės mokyklos – Kauno Palemono ir Kėdainių Akademijos (eksperimentinių aukštelių vadovai dr. Leliūgienė ir dr. Lengvinas).

Moksliniu, praktiniu ir istoriniu aspektu svarbu tai, kad Lietuva buvo pirmoji iš Pabaltijo šalių, 1989 m. drauge su Rusijos švietimo akademijos

Socialinio darbo pedagogikos mokslinio tyrimo instituto darbuotojais pradėjusi atkurti socialinės pedagogikos mokslą ir praktiką. Tai istorinis įvykis Lietuvos pedagogikos raidoje: pirmą kartą šalies vidurinėse mokyklose 1991 m. sukurta socialinio pedagogo institucija, integruojanti visus mikrorajone esančius žmonių ir organizacijų išteklius sėkmingai vaikų socializacijai. Lygia greta su eksperimentu, 1991 m. Lietuvos universitetuose pradėta rengti socialinius pedagogus ir socialinius darbuotojus.

Atgaivinant socialinės pedagogikos idėjas, vykdant socialinių pedagogų profesionalizaciją, atliekant tyrimus moksleivių socialinio ugdymo srityje ypač daug nuveikė Lietuvos mokslininkai Bitinas, Juodaitytė, Vaitkevičius, Kaušylienė, Karvelis, Giedraitienė, Leliūgienė, Kveskienė. Didelis įvykis šalies pedagogikos mokslininkų gyvenime buvo pirmoji per visą Sovietų Sąjungos gyvavimo laikotarpį šios srities monografija – Vaitkevičiaus „Socialinės pedagogikos bruožai“ (1988), kurioje autorius pats pirmas iš Lietuvos mokslininkų pateikė socialinės pedagogikos apibrėžimą: „Socialinė pedagogika yra mokslas, tiriantis, kaip mokymo ir auklėjimo organizavimas priklauso nuo socialinių sąlygų, tikslų ir uždavinių, keliamų formuojant žmogų kaip visuomeninių santykių subjektą“. Tačiau tai nebuvo paties mokslininko sukurtas originalus apibrėžimas – profesorius rėmėsi rusų mokslininkų bibliografijos šaltiniais.

Praslinkus septyneriems metams, Vaitkevičius (1995) pateikia daug išsamesnį, šių dienų padėtį atitinkantį socialinės pedagogikos apibrėžimą: „Socialinė pedagogika – pedagogikos mokslo šaka – viena iš antropologinių mokslo šakų, tiria žmogų jai būdingu požiūriu – socialinių-kultūrinių jo gyvenimo sąlygų fone – ieško būdų, kaip pažinti žmogų grupėje, visuomenėje, visuomenės istorinėje raidoje ir rasti priemones, kaip daryti jam įtaką, padėti, patekus į keblią padėtį, pritaipiti socialinėje aplinkoje, išmokyti jį, kaip grupės narį, subjektą, pažinti aplinką, save ir pačiam socializuotis, netgi keisti aplinką, atsižvelgiant į savo poreikius ir galimybes“.

Vaitkevičius, kaip ir rusų mokslininkai Mudrikas (1997), Bočarova (1993) ir kt., teigia, kad socialinės pedagogikos objektas – ne vien mokinys, jis aprėpia visus visuomenės sluoksnius. Todėl atkreiptinas dėmesys ir į socialinio pedagogo kompetenciją, darbo ypatumus, sąlygas visuomenėje. Lietuvos edukologijos mokslui socialinė pedagogika yra nauja veiklos ir teorinių apibendrinimų sritis.

Pedagogikos reikšmę, pasak Vaitkevičiaus (1995), šių dienų visuomenėje išryškina socialinės

gyvenimo sąlygos, bent jau ekonomiškai, techniškai išsivysčiusiose šalyse, kuriose žmogaus ir visuomenės santykiai, žmogaus būties klausimai tapo ypač problemiški:

1. Globalizacijos, informacinių technologijų amžiuje laužomos senos gyvenimo normos, tradicijos, keičiasi žmogaus veiklos, žmonių bendravimo būdai. Žmogus dažnai pasijunta esąs gyvenimo kryžkelėje, netgi patenka į konfliktinę situaciją, patiria nesėkmę (nedarbas, gyvenimo prasmės praradimas, nenoras mokytis, atširanda potraukis narkotikams, alkoholiui, savižudijai). Vaitkevičiaus žodžiais tariant (1995), bendroji mokyklinė pedagogika, socialinės rūpybos tarnybos nėra pasirengusios spręsti visų šių problemų. Biurokratinės socialinės apsaugos organizacijos dažnai nepajėgia suprasti žmogaus, patekusio į keblią padėtį, nespėja, ar net negali ateiti jam į pagalbą, juo labiau prognozuoti ir įspėti žmogų dėl galimų gyvenimo keblumų ir padėti jam išvengti materialinių praradimų, išlaikyti savo socialinį statusą visuomenėje.

2. Šiandien Lietuvos žmogus susiduria su politinėmis, ideologinėmis gyvenimo problemomis. Posovietinių šalių žmonėms teko išgyventi didžiausius politinius, ideologinius, dvasinius lūžius. Po 50 totalitarinio režimo metų Lietuva, kaip ir kitos buvusios sovietinės šalys, ieško būdų, kaip siekti socialinės kiekvieno žmogaus gerovės, socialinio individų įgalinimo, kaip mokytis patiems spręsti iškilusias problemas. Tada išskirtinis vaidmuo, pasak Vaitkevičiaus (1995), tenka socialinei pedagogikai. Jos pagalba turi naudotis ir mokykla, ir bažnyčia, ir šeima, ir visos visuomeninės švietimo – auklėjimo, ugdymo – institucijos, nevyriausybinės organizacijos.

3. Socialinė atmintis, socialinis mąstymas, socialinė sąmonė, socialinės dorovės normos nėra vien skambūs, mažareikšmiai ar beprasmiški žodžiai. Šios sąvokos turi visuotinę reikšmę, sudaro socialinės pedagogikos teorijos pagrindą. Tai svarbiausios socialinės pedagogikos sąvokos, išreiškiančios ankstesnių Lietuvos kartų sukauptą gyvenimo patirtį, susiformavusį mąstymo stilių. Socialinę žmonijos, tautos, grupės patirtį tiria, aiškina, modernizuoja socialinė pedagogika, galiausiai pati tampa tiltu iš praeities į dabartį, o iš dabarties į prognozuojamą ateitį. Todėl bendroji mokyklinė pedagogika, jeigu nenori atsilikti nuo gyvenimo, privalo, pasak Vaitkevičiaus (1995), naudotis socialinės pedagogikos pagalba.

4. Socialinė pedagogika, spręsdama žmogaus ugdymo ir socializavimo vyksmus, tuo pat metu

atsižvelgia į biologinę žmogaus prigimtį, galimybes ir jų evoliuciją istorinėmis, socialinėmis, kultūrinėmis sąlygomis.

5. Vaitkevičiaus (1995) manymu, **socialinės pedagogikos objektas – žmogaus ir aplinkos sąveika** – yra sudėtingas ir reikalauja kompleksinio požiūrio sprendžiant socialinei pedagogikai rūpimus klausimus.

Vaitkevičius (1995), tyręs socialinės pedagogikos lauką, priėjo prie išvados, kad socialinės pedagogikos padėtis svyruoja, yra nepakankamai apibrėžta dėl šių priežasčių:

1. Atliekami nuodugnūs šios srities tyrimai, tačiau jie dažnai nesistemiški, priskiriami prie įvairių mokslų, nejungiami į visumą, vyksta vieni greta kitų, todėl Lietuvoje kol kas negalima kurti vientisos socialinės pedagogikos teorijos.

2. Kitas kraštutinumas – skirtingų, tarpusavyje nesusijusių turinio ir prasmės požiūrių tyrimų bei faktų mechaniškas priskyrimas prie socialinės pedagogikos. Tai labai išplečia pačią socialinės pedagogikos sąvoką, ją daro sunkiai suvokiama, neapibrėžta, difuzinę.

3. Prie socialinės pedagogikos sąvokos dažnai priskiriama „publicistinė socialpedagoginė kasdienybė“ (tai būdinga ir pedagogikai, ir humanitariniams mokslams), kuri ir yra tik kiekybinė. Tai, aišku, labai aktualu pačiai socialinei pedagogikai, nes jos teoriją sukonkretina, priartina prie realybės, gyvenimo, atskleidžia socialinio pedagogo, socialinio darbuotojo kasdienį gyvenimą, darbą (kasdienybės refleksiją), parodo tuos prieštaravimus, su kuriais susiduriama praktinėje veikloje, nurodo praktines socialinio pedagogo, socialinio darbuotojo veiklos kryptis, buitinio socialinio mąstymo stilių. Tačiau Vaitkevičius (1995) įspėja, kad būtent čia slypi pavojus supainioti ideologinį turinį – taip iš tikrųjų dažnai atsitinka. Žinoma, sąryšis yra būtinas, reikalingas. Šią teoriją reikia remti vietine medžiaga. Tačiau teorijos negalima paskandinti vietinės faktologijos gausybėje, ja nesiriboti, daryti pagrindžius apibendrinimus, teorines išvadas, remiantis faktine vietas, visuomenės dabarties ir praeities medžiaga. Socialinės pedagogikos teorija privalo ne tik atspindėti, bet ir atsispindėti, taip pat prognozuoti ateitį, remdamasi tyrimų duomenimis ir gautomis išvadomis.

Svarus indėlis į socialinės pedagogikos mokslo plėtotę yra Kauno technologijos universiteto Edukologijos instituto mokslinės grupės (vadovė prof. Jucevičienė): socialinės pedagogikos tyrimų įvairovė atskleidžiama rengiamose monografijose,

disertacijose, moksliniuose straipsniuose, keliose dešimtyse magistro baigiamųjų darbų. Šio universiteto mokslininkai nuolat diskutuoja dėl socialinio darbo ir socialinės pedagogikos tyrimo sričių.

Pasak Jucevičienės (1997), nemenkinant nei socialinio darbo, nei socialinės pedagogikos reikšmės, vis dėlto reikia pažymėti, jog abi šios tyrimų ir veiklos sritys akcentuoja pagalbą žmogui, patekusiam į keblią padėtį. Kai be paliovos gausėja informacijos, tobulėja mokslo ir technologijų lygis, sudėtingesnis darosi darbo turinys, kinta darbo ryšiai, visiems žmonėms gali tekti nuolat patekti į keblią padėtį, kaskart socializuotis.

Tokiomis aplinkybėmis socialinio darbo, socialinės pedagogikos koncepcijos darosi neįgalios. Reikia naujo konceptualaus požiūrio, sudarančio prielaidas žmogui socializuotis žinių visuomenėje. Tai – visuminis požiūris į žmogaus ugdymą, siejamas su mokslo ir technologijų, rinkos ir ekonominių santykių, taip pat ekologinės kaitos perspektyvomis (Leliūgienė, 1994). Šiuos klausimus būtų pajėgi spręsti socialinė edukologija – multidisciplininė ugdymo mokslų šaka, sukurianti teorinius žmogaus tobulėjimo (ugdymo ir saviugdos) pagrindus, numatanti ir įgyvendinanti prevencinę perspektyvą, įvertinanti socialinio-ekonominio gyvenimo, mokslo ir technikos, ypač informacinių technologijų, pokyčius.

Taigi ugdymo reiškinys, išlikdamas tyrimų ašimi, nagrinėjamas kaip socialinių ir kitų mokslų visovė. Nors diskutuoja dėl socialinės edukologijos turinio sampratos dar diskutuotina, tačiau poreikis platesnio profilio specialistų, gebančių susieti socialinės paramos, rūpybos ir švietimo sistemų galimybes spręsti konkrečią žmogaus problemą, kartu užkirsti kelią kitoms problemoms, yra labai didelis (Jucevičienė, 1997).

Išvados

1. Šių dienų Lietuvos ir Rusijos mokslininkai socialinės pedagogikos ištakas išvelgia XX a. 2-ajame ir 3-iajame dešimtmetyje: to meto tyrėjai Šakickis, Šulginas, Šalkauskis, Vabalas-Gudaitis, Laužikas moksliai pagrindė žmogaus ir socialinės aplinkos sąveiką, išryškino mokyklos kaip atviros socialinės sistemos reikšmę jaunosios kartos socializacijai.

2. Suirus Sovietų Sąjungai, pats didžiausias vaidmuo plėtojant socialinę pedagogiką posovietiniu laikotarpiu teko Rusijos švietimo akademijai ir jos padaliniai – Socialinio darbo pedagogikos institutui, subūrusiam kelių buvusių SSSR respublikų pedagogus į laikiną mokslinį kolektyvą „Mokykla – mikrorajonas“ (1989–1992). Šis parengė ir praktinėje veikloje aprobavo mokslinę socialinio ugdymo koncepciją, padėjo mokslinius socialinio pedagogo profesinės veiklos pagrindus, sukūrė socialinės pedagogikos kaip studijų aukštosiose mokyklose dalyko strategiją.

3. Daugelis Rusijos ir Lietuvos mokslininkų socialinę pedagogiką suvokia ne tik kaip vaikų socialinį ugdymą, bet ir kaip visų amžiaus grupių socializaciją.

4. Ypatinga šių dienų socialinės pedagogikos funkcija – jos įtaka kultūrai. Socialinės pedagogikos paskirtis permainų veikiamoje socialinėje kultūrinėje aplinkoje – padėti žmogui suvokti savo vertę, rasti vietą žinių ir informacinėje visuomenėje, atskleisti pasaulio atvirumo individui galimybes.

5. Šiuolaikinėje žinių ir informacinėje visuomenėje socialinė pedagogika perauga į socialinę edukologiją – multidisciplininę ugdymo mokslų šaką, kuriančią teorinius žmogaus tobulėjimo (ugdymo ir saviugdos) pagrindus, numatančią ir įgyvendinančią prevencinę perspektyvą.

Literatūra

- ▶ Jucevičienė, P. (1997). *Ugdymo mokslo raida nuo pedagogikos iki šiuolaikinės edukologijos*. Kaunas: Technologija.
- ▶ Laužikas, J. (1933). *Aplinka ir žmogus*. Kaunas.
- ▶ Leliūgienė, I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija.
- ▶ Leliūgienė, I. (2001). Socialinės pedagogikos vaidmuo besikeičiančioje visuomenėje. *Socialinis ugdymas: papildomo ugdymo situacija ir perspektyvos: mokslo darbai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- ▶ Šalkauskis, S. (1992). *Rinktiniai raštai. Pedagogikos studijos*. Vilnius.
- ▶ Vabalas-Gudaitis, J. (1983). *Psichologijos ir pedagogikos straipsniai*. Kaunas.
- ▶ Vaitkevičius, J. (1988). *Socialinės pedagogikos bruožai*. Vilnius: Mokslo ir švietimo leidimo centras.
- ▶ Vaitkevičius, J. (1995). *Socialinės pedagogikos pagrindai*. Vilnius: Egaldas.
- ▶ Арнольдов, А. А. (1999). *Живой мир социальной педагогики*. Москва.
- ▶ Басов, А. В. (1992). *К вопросу о предмете социальной педагогики*. Москва.
- ▶ Бочарова, В. Г. (1986). *Школьник в микрорайоне*. Москва.

- * Бочарова, В. Г. (1994). *Педагогика социальной работы*. Москва: НИИ Социальной педагогики.
- ? * *Воспитание учащихся по месту жительства: книга для учителя*. (1987). Ред. В. Г. Бочарова, М. М. Плоткин. Москва: Просвещение.
- * Вульф, Б. З. (1992). *Социальная педагогика и процесс формирования личности*. Москва.
- * Выгодский, Л. С. (1984). *Психология подростка: проблема возраста: сбор. соч.* Москва: Педагогика, 1984.
- * Гурьянова, М. П. (2000). *Сельская школа и социальная педагогика*. Минск: Амальфея.
- ? * Мудрик, А. В. (1997). *Введение в социальную педагогику*. Москва: Институт практической психологии.
- * *Опыт педагогической деятельности С. Т. Шацкого* (1980). Ред. В. И. Шацкая и Л. Н. Скаткин. Москва: Педагогика.
- * *Социальная педагогика: курс лекций*. (2000). Ред. М. А. Галагузова. Москва: Гуманит изд. центр Владос.
- * Сычев, Ю. В. (1974). *Микросреда и личность. Философские и социологические аспекты*. Москва: Мысль.
- * *Теория и практика социальной работы: отечественный и зарубежный опыт*. (1992). Отв. ред. Т. Ф. Яркина, В. Г. Бочарова. Москва – Тула: Российская академия образования.
- * Фирсов, М. В. (1996). *Введение в теорию социальной работы*. Москва: Союз.
- * Фрадкин, Ф. А., Плохова, М. Г. (1995). *Лекции по истории отечественной педагогики*. Москва: ТЦСФЕРА.
- * Шульгин, В. Н. (1924). *Основные вопросы социального воспитания*. 2-е изд. Москва: Работник просвещения.

THE HISTORICAL ASPECTS OF DEVELOPING SOCIAL PEDAGOGICS IN RUSSIAN AND LITHUANIAN SOCIETY

Irena Leliūgienė

Kaunas University of Technology, Kaunas, Lithuania

Abstract

The article is aimed to present the developmental problems of social education science and practice in post soviet society, using method of science literature analyses. The discussion about the object and mission of social education in modern Russia and Lithuania, countries that became free of totalitarian regime, is introduced. The article reveals the influence of knowledge and information society of the development of social educology, which creates theoretical background for the development of a person, the perspective of prevention and its realization, evaluating the changes in social economical life, science and technologies and especially informational technologies.

Keywords: social pedagogics, social work, social educology, social education

Gauta 2001 m. spalio 10 d.
Received on October 10, 2001

Priimta 2002 m. vasario 14 d.
Accepted on February 14, 2002

Irena Leliūgienė
Donelaičio g. 20
LT-3000 Kaunas
Lietuva (Lithuania)
Tel (370 7) 300133
Fax (370 7) 300102
E-mail ci@smf.ktu.lt